

O spomladanskih običajih pri Slovanih

Ze antični Grki so začetkom pomladi praznovali svoje dionizije in po frigijskem vzorcu vozili po deželi »mater bogov« (meitroje) posipajoč ji pot s cvetjem. Podobno so stari Germani vozili po deželi začetkom pomladi »Nerthus«, stari kristjanjenju so se ti običaji začeli pozabljati, toda v nekakšni »preoblečenih« oblikah so pa še ostali, dasi so si navzeli poleg poganskih tudi krščanskih potez.

Slovanom je iz njihove mitološke, »pandaimonične« dobe ostal marsikateri simboličen paganski običaj celo še v moderne čase. Po kristijanjenju so se ti običaji začeli pozabljati, toda v nekakšni »preoblečenih« oblikah so pa še ostali, dasi so si navzeli poleg poganskih tudi krščanskih potez.

Zahodni Slovani praznujejo prihod pomladi ali na tiho nedeljo (tudi »sredpostno sredce«), ali na Jurjevo (23. ali 24. aprila) ali na Jeremijevo (1. maja).

Na tiho nedeljo je pri nekaterih Slovanih običaj, da se zbero vsi prebivalci vasi, napravijo iz cunj podobo grde stare babe, jo privežejo na drog in hodijo z njo pojoč po vaseh in poljih. Končno vržejo babo med smehom in vriščem v vodo, ali pa jo sežgo slovesno na gredi. Ponekod so nesli babo tudi na mejo bližnje vasi in jo vrgli na ono stran, potem pa bežali domov, da »bi jih baba ne vjela«, zakaj onemu, na čigar svetu leži, prinese nesrečo. Babo so imenovali Morano (Marena, Murena, Maja) ali pa smrt in tozadveni obred »odnašanje smrti« ali »poganje«. Tudi pri Slovencih je veljal ta običaj. Še do danes se je obdržal sled Moraninega obreda, čeprav v potegavščini, ki velja otrokom. Na Gorenjskem (okolica Škofje Loke) trdijo odrasli ljudje otrokom, da »predpostno sredce«, da »bodo danes opoldne babo žagali« na tem ali onem travniku. Zanašajo skubajo danes opoldne žgance, za katerim pa otrokom ni toliko kakor za babo in žaganje in seveda vsi nore po okolici in iščejo babe in žagarjev. Ko se lačni in prevarani vrnejo domov, zvedo, da ni od žgancev nič več ostalo. Toliko se je od »žaganja babec«, Moraninega kulta do danes še ohranilo; pred dvesto leti so pa Morano še sežigali, kakor poroča Linhart.

Drug običaj praznovanja prihoda pomladi zadeva človeka, ki se mora ta čas prenoviti in se otresti vsega slabega, da stopi pre-rojen in čist v novoletje. Rečimo južni Srbi praznujejo na god sv. Jeremije, okrog 1. maja v to svrhu. Še pred solnčnim vzhodom vstanejo žene in dekleta in prinese vode iz sedmerih studencev, s katerimi se umijejo vsi ljudje in se opere perilo in hiša. Otroci pa zbero kotle, lonce in pokrovače in razbijajo po njih, da bi preplašili farovnice pojoč:

Pobegaj, pobegajm begaj poganiš!
Ete ti go Jeremijo!

Tako vidimo, da je ta običaj v zvezi tudi s spominom na prihod krščanstva in odhod poganstva. Po drugod med Jugoslavi se dandanes mečejo »Majoc« v vodo na Jeremijevo in pojo:

Jeremija u more,
Zmijurine za more!
Jeremija u polje,
Vse zmije u more!

Na Češkem sprašujejo »Moreno«, ko jo sežigajo, kam da jo dala ključ spomladi in ona odgovarja, da jih je izročila cvetni nedelji, da bo »pomikala cvetje in korenje iz zemlje«. Tudi pri Slovencih je vera, da cvetna nedelja, ali nedelja prej, ali kateri svetnik, ki praznuje v tem času svoj god, »odklenec« spomladi vrata in ozdravi zemljo, da lahko ležiš na njej, ne da bi zato zbolel. Podobno običaje so od Slovanov vzeli tudi sosedni Nemci in Italijani.

Prihod pomladi se praznuje med vzhodnimi Slovani, tudi že med vzhodnimi Slovenci u dan s v. Jurija, dne 23. ali 24. aprila. Srbi na ta dan z vozli v verigah in leskovimi križci, katere polagajo v hišo in na polje, preganjajo čare in nesrečo, se vsi umivajo in kopljejo, češ da ni boljšega za zdravje, kakor Jurjeva kopelj. Ponekod na ta dan peko tudi jagne »Gjurgjeviloc«, vsaka-

kor pa ostajajo ljudje po ves dan na prostem, se kitijo z zelenjem in veselo plešejo kolo.

Naši Belokranjci ovijejo za Jurjevo v zelenje majhnega dečka in ga vodijo po hišah, pojoč:

Hvaljen budi Bog!
Nastalo je novo leto, pomoz nam Bog!
Sve so kite oklenile, samo jedna ne,
Ona nije oklenila, kaj zelena nij!
Na toj kiti sva gospoda i gospod Bog.
Prišal je prišal, pisani vuzam (Velikanoč)
Ovo je došel zeleni Juraj
Iza loga zelenoga, iza morja krvavoga.
Donesal je donesal lakat dugu mladicu
Donesal pedenj dugu travicu
Po dalekom putu po dobelom gruču.
Dajte mu dajte, kaj premorele!

Potem naštevajo: »zobi, hrži, hajde, žita, jaje, soli, luka, mesa, pogače, groš, dinara, škuduc itd. Končno se pesem neha:

Dalki so mi puti, opanci su votli
Nimam drita ni smole,
Sila mi je u Metliki, drita u Ljubljani —
Dakle to sabermem, cipele razderem!
O, kaj? Stara majko! Bude kaj?
Teško mi je stati pred vašimi vratii.

Tudi odrasli hodijo jurjevat in nosijo v tem primeru po hišah dolge preklje, na njih pa nabodene butare cvetličev vej ali zelenja. Ali je jurjevanje res v zvezi z antičnim Dionizovim pomladnim kultom, o tem še ni sporazuma, podobnosti so pa med obema velike. Vzhodni Slovenci, Štajerci pa Belokranjci imajo še mnogo običajev in

Kako je bilo na Koroškem Iz pripovedovanja Ivana Burje, bivšega predsednika Narodnega sveta v Žilpoljah

Ljubljana, koncem aprila 1931.

Takšnje spomini so zmeraj zanimivi velikokrat poučni. Spomini na naše Irago, ljubljeno Koroško pa so nam: še posebej nekaj dragocenega, ker nas spominjajo naše narodne bolečine in naših zvestih Korošcev.

Na Bohinjski Beli živi posestnik Ivan Burja, ki je bil tik pred vojno kupil veliko posestvo v Žilpoljah ob Dravi na Koroškem ter bil potem po vojni imenovan od jugoslovanskih oblasti za gerenta imenovane občine, hkrati pa je bil tudi predsednik Narodnega odbora v Žilpolju. V teh dveh lastnostih je mož doživel na Koroškem plebiscit, potem pa je moral Koroško zapustiti. To potovanje iz Koroške čez Ljubelj na Kranjsko v Boh Belo, z vsi živino, okrog 30 glav, je že samo na sebi dovolj zanimivo, kakor je bilo sicer zanj tragično in naporno.

Zivljenje Ivana Burje nam obenem odkriva same lepe lastnosti našega človeka: vzorno pridnost in varčnost, poštenost, čudovito podjetnost, toplo ljubezen do domovine, zlasti pa smisel za lepo in smotreno vzgojo svojih otrok, izmed katerih bo eden letos pel novo mašo.

Z doma v svet za zaslužkom.

Po dovršenih dveh razredih gimnazije v Ljubljani, je Ivan Burja prevzel doma na Boh. Beli hudo zadolženo posestvo. Da se reši dolga, se je z ženo in s štirimi otroki preselil na Zgornje Štajersko, v Admont, posestvo na Boh. Beli pa je dal v najem. V Admontu je Burja postal akordant pri gozdnem podjetju, se krčevito zakopal v delo, v temne gozdove, kjer je sekal, žagal, oblikoval lesne hlode tako dolgo, sam in pozneje z najetimi delavci, da je naposled z zaslužkom plačal vse dolgove na domu v Boh. Beli. Prihranil pa si je v šestih letih trdega dela tudi precejšnjo vsoto ter si v maju 1914, ko so se jeli vse bolj širiti glasovi o preteči vojni, kupil veliko, lepo zaokroženo kmečko posestvo pri podružnici Sv. Urha v Žilpoljah, da si tako ohrani svoje priprano pre-

kjer ni več nobenega znamenja krščanskega življenja. »Kdo more prenoviti obličje nesrečnih naselbin? Le Dobri pastir. Francija vstaja iz katakomb. V pariški in drugih francoskih mest zapuščen predmetja je stopil Dobri pastir in Bog se je zganil. Tam kmalu skoro ne bo več najti kraja, kjer se ne bi že naselila ali vsaj oglasila krščanska Karitas. In hoc signo vinces.

Kje ste pionirji naših trgov, industrijskih krajev, mest in predmestij? Boljševizem je Goljat božjega ljudstva naše dobe. David, ki nam more in mora premagati Goljata, je: Dobri pastir. Lutetia Parisiorum docet.

Zaveden voditelj boljševizma je dejal svojemu župniku v pariškem predmestju: »Recite, kar hočete! Ako še nismo napravili velikega večernega pohoda, se to ni zgodilo zavoljo strahu pred policijo ali pred vojaštvom. Marveč zavoljo vas... Vi ste zajeli veter z naših jader. Veste, moč naše stranke je v družini, v tesno združeni Rdeči družini. To je naša strojna žaga. Da stroj dobro teče, ne sme žagi manjkati nobenih zob. Zobje, to so družine... Odkar ste Vi k nam prišli, Rdeča družina nima več vseh zob. Tu je deček prvoobhajenec, tam je deklica Marijin otrok. Drugod ste pridobili ženo, nekje ste vjeli celo moža. Stroj škriplje, ne gre več. In najhujše za nas je to, da ne moremo biti hudi na Vas. Niste prišli k nam: ne zavoljo denarja, ne zavoljo politike. Pregledali smo Vas. Vi imate Ideal. Ni sicer naš Ideal, vendarle je ideal. In najnevarnejše na njem je to, da se nas ne bojite: Vi nas ljubite! To je slavo-spev, ki ga poje Dobremu pastirju boljševik, ki je spregledal.

Ali ta apostolat nove dobe ne bo našel več upoštevanja in posnemanja v naših, če ne že odtujenih, pa vedno bolj odtujajočih se krajih? Pariz nam kaže novo pot, kako naj se zbliža delavsko ljudstvo s Cerkvijo v trgih, mestih, predmestjih in drugod. Bog se mora zganiti v delavskih množicah. Pod pepelom še tli krščanska zavest. Čuvaj ognja, zaneti te plamen! Caritas Christi urget.

vraž v zvezi z jurjevanjem ohranjenih. Ostali Slovenci menjajo na Jurjevo poste, češ

»Svet Juri pokaže skoz duri,
Svet Marka prav, le hitro se mi spravi!«

Na Štajerskem na Jurjevo pokajo z biči, tolčejo po piskrih in trobijo v rogove, da bi odgnali čarovnice in nesrečo. Tudi v Zilji je takšen običaj. Mladina med trobentanjem poje po vasi:

Sveti Juri potrka na duri
Eno hlačo hlačnico
Ima zeleno, eno rumeno.

Po Dolenjskem hodijo na predvečer sv. Jurija peveci po hišah pet v slavo sv. Juriju in dobe zato vina in jafec. Tudi Gorenjci smatrajo Jurija za zelenega in morajo na Jurjevo videti zelenje tudi v cerkvi na oltarju, češ »sveti Jurij mora biti zelen, in če mežnarju bukva za pečo ozeleni!« Tudi trdijo Gorenjci, če se ob sv. Juriju vrana skrije v žito, bo dobra letina!«

Toliko o spomladanskih običajih. Velikonočni pa spomladanski običaji imajo med seboj, kakor smo rekli, mnogo skupnih točk. Že gornja belokranjska jurjevska pesem je pokazala jurjevanje v zvezi z veliko nočjo, vuzmom, v velikonočnih običajih pa je še danes ohranjenih vse polno analogij poganskim obredom praznovanja spomladi. Naj čitatelj sam primerja pojave na obeh straneh: umivanje, očiščevanje, prenavljanje, uničevanje in prepevovanje čara, greha in nesreče ter boleznin in veselje nad novoletjem in vstajenjem narave in Boga. S. V.

menda nekoliko ur, ker smo na vsaki postaji čakali neskočno dolgo, da se je nemška drhal lahko znesla nad nami. Vsak se nas je lahko privoščil, kolikor se nas je hotel, vpili so nad nami, pljuvali skozi okna v vozove, zmerjali »as« z izdajalci, ter sploh počenjali pravcate divjaške in nečloveške stvari.

»Sprejem« in sprevod v Celovcu.

V Celovcu so seveda naš prihod naprej sporočili. Na kolodvoru nas je zato pričakovala množica Nemcev in nemčurjev, kakšnih 500 do 600 ljudi. Priredili so nam sijajen, čisto »dostojen« sprejem. Doživeli smo nova ponižanja in zaničevanja. Množica je vdrila na peron, rjula kot divja, nas pa so postavili pred vagono v vrsto ter nas začeli preštovati. Šteli so nas, šteli, neprestano šteli, ko da nas je na stotine in ne samo 15. Dvoje je mogoče: ali res niso znali šteti, bodisi od veselja in navdušenja, da so nas dobili in da lahko nad nami uganjajo burke in neumnosti ter tako zadoste svojim prekipajočim čuvstvom, ali pa so nas šteli tam ob vagonih zgolj zato, da so nas dlje zadrževali tamkaj pred očmi stotin nahujskih nemčurjev, ki so seveda to dejstvo znali temeljito izkoristiti.

Končno so nas prešteli in zapustili smo kolodvor. Gnali so nas v mesto, množica pa je drla za nami. Nihče ni zaostal, vsi so se podili za nami, vedno več jih je bilo, kmalu je nastal sprevod in vse mesto je rjulo od navdušenja. Nas pa so gonili iz ulice v ulico, skozi vse mesto, do polnoči tako.

Zpet nazaj na Kranjsko...

Potem so nas zaprli v vojašnico, ob dveh ponoči pa smo morali k zaslišanju na deželno vlado. Zjutraj na vse zgodaj so nas naložili spet na vlak in čez dobri dve uri smo se znašli — spet na Jesenicah. Tako se je končala naša »vrnitev« na Koroško.

...pa spet na Koroško.

No, če zpet tednov se je stvar zasukala drugače. Na Koroškem so se razmere uredile in ublažile, napetost je ponehala. Za menoj na Boh. Belo je prišla še žena, ki pa je morala potovati čez Celovec in Beljak v Trbiž, ki so ga brž po prevratu zasedli Italijani, odtod pa čez Kranjsko goro in Jesenice na Boh. Belo. Z ženo sva se potem vrnila na Koroško peš čez Ljubelj in Borovlje. Do vrha Ljubelja je še šlo, ker je bila pot vsaj za silo shojena, na koroško stran pa sva gazila sneg do pasu in še višje. Več kot deset ur sva hodila iz Tržiča do Borovelj in do doma.

Čakali smo vsak dan...

Ko so se na Koroškem pričeli razvijati resnejši dan in prasko, sem vsak dan hodil gledat na podstrešje, odkoder se je čez lino lepo videlo na ono stran Drave, kjer so taborili jugoslovanski prostovoljci. Zasedoval sem boje, vsak strel, vsako kroglo. Čakal sem in premišljeval, kdaj bodo že naši prišli čez Dravo.

V Žilpoljah je taborila nemška vojska, v moji hiši se je nastanila cela kompanija. Bili so to sami mladiči, neretni ljudje, od vseh vetrov zbrani. Nihče se jih ni bal, ker niso bili nevarni. Vso stvar so jemali bolj tako. Zanimivo je bilo, da so skozi od Celovca do Žilpolja stali ob cesti lepi topovi, naravnani proti slovenski fronti, — toda to je bilo nerabno, polomljeno orožje, postavljeno tamkaj le za strahilo. Dobra kompanija slovenskih vojakov bi bila tedaj brez težave in brez odpora zasedla Celovec in vso Koroško.

Najprej sem sodil, da me imajo nemški vojaki za Nemca, ker smo med seboj in v družini govorili nemško. Pozneje sem šele spoznal, da prav dobro vedo, kdo in kaj sem. Menda so prav zato izbrali mojo hišo in moj dvor za bivanje, ker sem bil Slovenec. Vedeli so namreč prav tako dobro ko jaz, da na mojo hišo ne bo padla nobena slovenska krogla.

Čez par dni potem so nemški vojaki odšli proti Beljaku. Vzela jih je noč, umik se je izvršil brez boja. Naš hlapec jim je moral preči voz ter jih s konjem potegniti do Ribnice.

Končno le slovenska vojska.

Drugi dan sta se naši hiši približala dva slovenska vojaka. Tiho, nekam boječe sta prišla po vrtu, vsa raztrgana sta bila. Ozirala sta se okrog, če ni morda sovražnik še kje skrit. Pomignil sem jima in ju poklical, naj le prideta. Kmalu so prišli še drugi ter popolnoma zasedli Žilpolje z vso okolico.

Pozneje so se začele priprave za plebiscit, toda o tem ne bom govoril. Saj veste, kako je končalo.

Zgubljeno je, pojdite...!

Ze drugi dan po plebiscitu so vdrli Nemci po vsej Koroški, kakor povodenj so se razlili po vseh krajih in vaseh. Iz Celovca se je vrstil voz za vozom, avtomobil za avtomobilom, po vseh vaseh je zavržalo, so se razlegali kljci, pravcato divje vpitje: »Horuk, über Loibl!«

Pa smo šli. Kakor Izraelci nekoč smo se zdaj tudi mi selili v obljubljeno deželo. Pohištvo in drugo robo smo naložili na vagono, živino pa smo odgnali kar peš čez Ljubelj. Bila je to prava čreda 10 krav, 5 junic, 4 telet, 12 prašičev, 14 ovac, 3 konj — ta karavana moje živine je odšla iz Žilpolj v spremstvu deklet, hlapca, dveh pastirjev in še dveh fantov peš čez Borovlje in Ljubelj doli v Tržič in semkaj v Boh. Belo, kjer smo sedaj spet vsi skupaj z družino. Vrh Ljubelja so nas ustavili in nam hoteli živino vzeti. Šele potem, ko se je vrnil pastir v Borovlje in je od tam prišlo 6 orožnikov, so mogli hlapci z živino dalje na pot. Jaz sam z ženo in otroci sem se pripeljal skupno s pohištvo skozi predor na Jesenice v petih vagonih. Na Jesenicah smo čakali toliko časa, da so nam več kot četrtino vsega pokradli, ker je bilo tedaj pomanjkanje živil vsesplošno.

F., Strah.

Pridobivaite novih naročnikov!